

Ammattikalastus ja merimetso

Merestä elantiaan hankkivien näkemyksiä

Juhani Salmi, Pekka Salmi ja Pentti Moilanen

RIISTA - JA KALATALOUS — SELVITYKSIÄ

1/2010

RIISTA- JA KALATALOUS

S E L V I T Y K S I Ä

1 / 2 0 1 0

Ammattikalastus ja merimetso Merestä elantoon hankkivien näkemyksiä

Juhani Salmi, Pekka Salmi ja Pentti Moilanen

Julkaisija:
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Helsinki 2010

Kannen kuvat: Pekka Salmi ja Seppo Keränen

Julkaisujen myynti:
www.rktl.fi/julkaisut
www.juvenes.fi/verkkokauppa

Pdf-julkaisu verkossa:
www.rktl.fi/julkaisut/

ISBN 978-951-776-739-2 (painettu)
ISBN 978-951-776-740-8 (verkkojulkaisu)

ISSN 1796-8887 (painettu)
ISSN 1796-8895 (verkkojulkaisu)

Painopaikka: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print

Sisällys

Tiivistelmä	4
Sammandrag	5
Abstract	6
1. Merimetso aiheuttanut kiistoja	7
2. Joka kahdeksas kalastaja haastateltiin	7
3. Merimetso haittasi eniten Suomenlahdella.....	8
4. Saaliin vähentymistä, pyydys- ja kalavaurioita.....	10
5. Useimmat ammattikalastajat: merimetso vaikuttaa kalakantoihin.....	11
6. Merimetso teettänyt lisätöitä.....	12
7. Hylkeestä merimetsoa suuremmat taloudelliset menetykset.....	13
8. Merimetson metsästys ja pesien tuhoaminen saivat eniten kannatusta.....	14
9. Elinkeinon asemaa kohennetaan yhteistyöllä.....	16
Kiitokset.....	17
Viitteet.....	17
Liite 1	18

Tiivistelmä

Tämä selvitys käsittelee rannikon ammattikalastajien kokemia merimetso-ongelmia ja niiden lievittämismahdollisuuksia. Tiedot perustuvat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen alkuvuodesta 2009 tekemiin puhelinhaastatteluihin.

Puolet rannikkokalastajista ilmoitti merimetsön vaikeuttavan kalastuselinkeinon harjoittamista. Nopeasti lisääntyneet merimetsökannat ovat aiheuttaneet saaliin vähenemistä sekä pyydys- ja kalavaurioita. Kesällä suurimmat ongelmat koetaan merimetsöyhdyskuntien läheisyydessä. Syksyllä pesimääjan jälkeen merimetsot aiheuttavat yhtä paljon ongelmia ammattikalastajille kuin kesällä, mutta laajemmalla alueella. Kalastuksen kannalta tärkeät merenlahdet ovat syksyllä merimetsolle tärkeitä syönnösalueita.

Pyydysvaurioita on ollut sekä verkko- että rysäkalastuksessa. Verkot rikkoontuivat merimetsön sukeltaessa verkon läpi tai repäistessä kaloja pyydyksestä. Haitat ovat lisääntyneet kolmen viimeisen vuoden aikana. Ammattikalastajien havaitsema kalakantojen yleinen heikkeneminen laitettiin ainakin osittain merimetsöjen kontolle. Osa kalastajista oli vaihtanut pyyntialuetta tai pyyntimuotoa merimetsö-ongelmien vuoksi.

Suomenlahdella, Saaristomerellä ja Selkämerellä työskentelevät kalastajat kokivat merimetsö-ongelmat hankalimpina. Merimetsosta aiheutuvia taloudellisia menetyksiä koki 42 % kalastajista, mutta vain osa heistä pystyi arvioimaan menetysten raha-arvoa. Valtaosa kalastajista piti hyljettä haitallisempana kuin merimetsöä. Kalastajat arvioivat hylkeen aiheuttamat taloudelliset menetykset vuonna 2008 kolminkertaisiksi merimetsöön verrattuna.

Pohjanlahdella ja Saaristomerellä ammattikalastajat pitivät ongelmien ensisijaisena lievittämiskeinona merimetsön metsästyksen sallimista vesilintumetsästyksen tapaan. Suomenlahden kalastajien keskuudessa eniten kannatusta sai munien ja pesien tuhoaminen. Monet haastatellut kalastajat korostivat, että merimetsökannan hoidon ja yleisemmin rannikkokalastuksen tulevaisuuden kannalta on tärkeä edistää yhteistyötä tutkimuksen, hallinnon, elinkeinon ja vapaa-ajan toimijoiden välillä.

Asiasanat: ammattikalastus, haastattelututkimus, hylkeet, merimetsö, verkkokalastus

Salmi, J., Salmi, P. & Moilanen, P. 2010. Ammattikalastus ja merimetsö: merestä elantoon hankkivien näkemyksiä. *Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 1/2010*. 18 s.

Sammandrag

Utredningen tar upp de erfarenheter kustens yrkesfiskare har av skarvproblematiken, samt diskuterar hur dessa problem kan lindras. Uppgifterna är baserade på telefonintervjuer, som Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet gjorde i början av år 2009.

Hälften av kustfiskarna uppgav att skarven gjorde det svårare att bedriva fiske som näring. De snabbt ökande skarvbestånden har förorsakat minskade fångster samt skador på fångst och redskap. På sommaren upplevs de största problemen i närheten av skarvkolonierna. På hösten, efter häckningstiden, förorsakar skarvarna lika mycket problem för yrkesfiskarna som på sommaren, men över ett större område. Havsvikar, som är viktiga ur fiskets synpunkt på hösten är då också viktiga födoområden för skarven.

Skador på redskap har förekommit både i nät- och ryssjefisket. Näten skadas då skarven dyker genom nätet eller då den river bort fiskar ur redskapet. Olägenheterna har ökat under de tre senaste åren. Den allmänna nedgång i fiskbestånden, som yrkesfiskarna noterat, tillskrevs åtminstone delvis skarvarna. En del fiskare hade flyttat till andra fiskevatten eller bytt fiskemetod på grund av skarvproblemen.

Fiskare i Finska viken, Skärgårdshavet och Bottenhavet upplevde skarvproblemen som svårast. 42% av yrkesfiskarna ansåg sig drabbade av ekonomiska förluster, men endast en del kunde bedöma förlusten i penningvärde. Majoriteten av yrkesfiskarna ansåg sälen vara mer skadlig än skarven. De ansåg att de ekonomiska förluster, som sälen förorsakade år 2008, var tre gånger så stora som förluster förorsakade av skarv.

I Bottniska viken och Skärgårdshavet ansåg yrkesfiskarna, att bästa sättet att lindra problemen skulle vara att tillåta jakt på skarv i likhet med jakten på sjöfågel. Bland Finska vikens fiskare understöddes i första hand förstöring av ägg och bon. Många av de intervjuade fiskarna betonade, att det för skötseln av skarvbestånden och rent allmänt för kustfiskets framtid, är viktigt att befrämja samarbetet med forskningen, förvaltningen, näringslivet och fritidsfolket.

Nyckelord: enkätundersökning, nätfiske, skarv, säl, yrkesfiske

Salmi, J., Salmi, P. & Moilanen, P. 2010. Yrkesfisket och skarven: synpunkter från yrkesutövarna. *Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 1/2010*. 18 s.

Abstract

This study deals with cormorant-induced problems encountered by commercial fishers along the Finnish Baltic coast, and options for mitigating harm to their livelihood. The results are based on a telephone survey conducted in 2009 by the Finnish Game and Fisheries Research Institute.

One half of the commercial fishers interviewed stated that the cormorant was a hindrance to their livelihood. The rapid increase in the cormorant population has resulted in a reduced fish catch, and damage to fishing gear, as well as to the fish. In summer, major problems are encountered close to cormorant breeding colonies, while after the close of the breeding season in autumn the problems continue unabated, only over a larger geographical area. Bays important for commercial fishing often double as popular feeding grounds for cormorants.

Cormorant has caused damage to both gill net and trap net fisheries. The nets are broken when cormorants dive through the gear or tear fish from the net. Such problems have increased within the last three years. Many of the fishers considered there had been a general reduction in fish stocks, for which cormorants were partly to blame. Cormorant-induced harm had caused some fishers to change their fishing grounds or fishing methods.

Fishers particularly operating in the Gulf of Finland, the Archipelago Sea and the Bothnian Sea had encountered severe problems with cormorant populations. Almost half of those interviewed (42%) had suffered financial loss which they attributed to cormorant activity, but only some were able to give an estimate of the sum involved. The majority viewed the seal as more detrimental in this respect. In 2008, the average estimate for seal-induced harm to the livelihood of fishers was three times that of the cormorant.

Fishers were asked to select the best tools for mitigating cormorant problems. The suggestion that emerged, with particular reference to the Gulf of Bothnia and the Archipelago Sea, was that the hunting of cormorant, in line with the hunting of waterfowl, should be permitted. Fishers in the Gulf of Finland, on the other hand, suggested destruction of cormorant eggs and nests as an effective means. The general consensus among the Finnish commercial fishers interviewed was that the future management of cormorant populations and coastal fisheries depended on enhanced collaboration between research, administration, the fishing industry and the recreational sector.

Keywords: commercial fishing, cormorant, gill net fishing, interview study, seal

Salmi, J., Salmi, P. & Moilanen, P. 2010. Commercial fishing and the cormorant – fishers' perspectives. *Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 1/2010*. 18 p.

1. Merimetso aiheuttanut kiistoja

Tämä selvitys käsittelee kalastuselinkeinoon näkökulmasta merimetsojen aiheuttamia ongelmia ja niiden lievittämismahdollisuuksia. Tulokset perustuvat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ammattikalastajille kevättalvella 2009 tekemiin puhelinhaastatteluihin.

Nopeasti rannikollamme lisääntyneiden merimetsoyhdyskuntien aiheuttamista haitoista on viime aikoina käyty kiihvasta keskustelua. Pesimäkannan vuotuinen kasvu on 2000-luvulla ollut keskimäärin 62 %. Vuonna 2009 pesiviä merimetsopareja oli noin 16 000 (Suomen ympäristökeskus 2009). Laji on rauhoitettu Suomen luonnonsuojelulain ja EU:n lintudirektiivin perusteella. Merimetsojen runsastuminen on herättänyt kiistoja jo pitkään eri puolilla Eurooppaa. Suomessa tilanne on vielä verrattain uusi.

Merimetsan kannanhoitosuunnitelman laatinut työryhmä (Ympäristöministeriö 2005) katsoi, että tietoa tarvitaan muun muassa merimetsojen aiheuttamien ammattikalastuksen pyydysvahinkojen ja saalistappioiden laajuudesta. Haittojen alueelliset erot ovat myös tärkeitä, koska kannan kasvun rajoittaminen sallitaan maan nykyisen hallituksen ohjelman mukaan erityisillä ongelma-alueilla (Valtioneuvosto 2007). Tämän tutkimuksen keskeisenä tavoitteena on kartoittaa kalastukselle merimetsaista aiheutuneiden ongelmien alueellisia eroja. Tutkimus on suunniteltu yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen kanssa.

Rannikkokalastuksen toimintaedellytyksiä ovat heikentäneet lukuisat kalakantoihin, talouteen ja kalastuksen säätelyyn liittyvät muutokset sekä viime vuosina suojeltujen eläinlajien elinkeinolle aiheuttamat ongelmat. Monin paikoin merimetsoa merkittävämmän haasteen rannikkokalastukselle ovat muodostaneet hylkeet. Tässä selvityksessä verrataan merimetso- ja hyljeongelmia toisiinsa ja selvitetään millä tavoin ja missä laajuudessa hylkeiden aiheuttamat ongelmat erottuvat merimetsan aiheuttamista.

2. Joka kahdeksas kalastaja haastateltiin

Tutkimuksen perusjoukon muodostivat ne vuoden 2008 ammattikalastajarekisterissä olleet 1204 kalastajaa, jotka olivat ilmoittaneet saalista rannikkokalastuslomakkeella. Valtaosa rekisteriin kuuluneista hankki kalastuksella alle 30 % kaikista tuloistaan (RKTL 2008). Ahvenanmaa rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

Haastateltavien valinnassa painotettiin niitä rannikkoalueita, joilla merimetso pesi. Liitteessä 1 esitellään kansainvälisen merentutkimusneuvoston pyyntiruudut, joilla merimetsot Suomen ympäristökeskuksen tietojen mukaan pesivät vuonna 2008. Ammattikalastajarekisterin ruokakunnista valittiin satunnaisesti haastateltaviksi 130 koloniaruuduilla ja 30 muissa ruuduissa kalastanutta (taulukko 1). Tietoja verrattiin viiden merialueen kesken.

Taulukko 1. Haastateltaviksi satunnaisesti valittujen kalastajaruokakuntien lukumäärät merialueittain. Otannassa painotettiin pyyntiruutuja, joissa oli pesiviä merimetsokolonioita vuonna 2008.

Merialue	Kalasti koloniaruudulla	Ei kalastanut koloniaruudulla	Yhteensä
Perämeri	10	5	15
Merenkurkku	20	10	30
Selkämeri	30	-	30
Saaristomeri	30	5	35
Suomenlahti	40	10	50
Yhteensä	130	30	160

Haastattelut tehtiin puhelimitse lomakehaastatteluina. Kysymykset koskivat pääosin merimetson vaikutuksia kalastajien elinkeinon harjoittamiseen vuonna 2008. Haastateltaviin oli tiin yhteydessä vuoden 2009 tammi-huhtikuun välisenä aikana. Kahdeksaa kalastajaa ei tavoitettu, viisi kieltäytyi ja 23 kertoi lopettaneensa ammattimaisen kalastuksen kolmen viimeksi kuluneen vuoden aikana. Kun haastatteluissa ilmenneiden lopettaneiden määrää verrataan kalastusrekisterissä olleisiin, rannikkokalastajien todelliseksi määräksi saadaan hieman yli 1000.

Lopulliseksi aineiston muodostivat 124 kalastajan antamat vastaukset. Hankkeessa haastateltiin miltei joka kahdeksatta kalastajaa, eli 12 % koko ammattikunnasta. Tässä selvityksessä esitetyt tulokset on pääsääntöisesti laajennettu koskemaan koko rannikkokalastajien ammattikuntaa. Tietojen koskiessa pelkästään haastateltuja kalastajia tämä mainitaan erikseen.

Puolet rannikkokalastajista harjoitti vain verkkopyyntiä. Neljänneksen pyydysvalikoimassa oli verkon ohella muitakin kalastusvälineitä, lähinnä rysiä. Perämerellä ja Merenkurkussa verkko oli tärkein pyyntiväline valtaosalle (94 %) kalastajista. Rysäpyynti oli tärkein pyydys neljäsosalle rannikon ammattikalastajista. Saaristomerellä ja Selkämerellä rysäkalastus oli usein yhtä merkittävää kuin verkkopyynti. Yksittäiset rannikkokalastajat hankkivat verkko- ja rysäpyynnin ohella tuloa myös troolipyynnistä.

3. Merimetso haittasi eniten Suomenlahdella

Kaikilta tavoitetuilta kalastajilta kysyttiin merimetson esiintymisestä pyyntialueilla. Valtaosa (79 %) teki avovesiaikana merimetsosta havaintoja lähes päivittäin. Viidennes kalastajista kertoi havainneensa merimetsoja pyyntivesillään harvoin tai vain muuttoaikoina. Kaksi prosenttia kalastajista ei nähnyt niitä lainkaan pyyntialueillaan. Näissä tapauksissa kalavedet sijaitsivat sisälahdissa tai kalastus ajoittui pääasiassa talveen, jolloin merimetsot ovat muuttaneet etelään.

Kalastajille esitettiin kysymys merimetson mahdollisesti aiheuttamista haitoista tai ongelmista heidän omalle kalastuselinkeinoilleen. Jatkokysymyksellä tarkennettiin haitan vakavuutta. Lähes puolet (48 %) katsoi merimetson vaikeuttavan omaa kalastustaan.

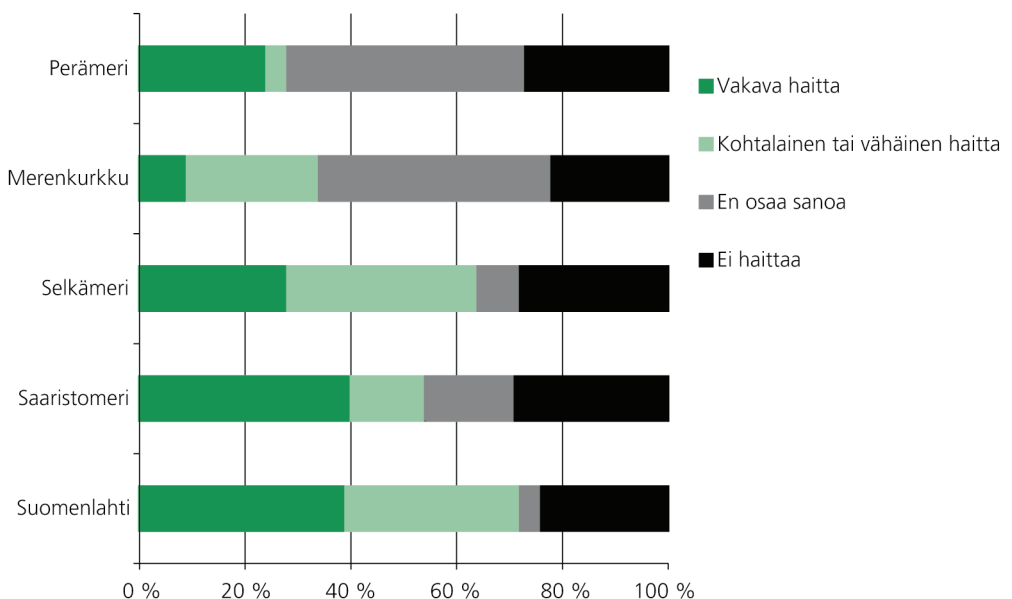
Reilu neljäsosa (27 %) rannikkokalastajista koki haitan vakavana. Kaksi viidestä Saaristomeren ja Suomenlahden kalastajasta toi tämän näkemyksen esille (kuva 1). Vähintään kohtalaista haittaa kokeneita oli eniten Selkämerellä: 64 % ammattikunnasta.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut kalastajat katsoivat merimetson aiheuttamien haittojen lisääntyneen kolmen viimeksi kuluneen vuoden aikana. Heidän mielestään merimetso olisi nykyistä vakavampi ongelma, elleivät hyljevahingot rajoittaisi kalastusmahdollisuuksia esimerkiksi pintaverkoilla.

Joka neljäs kalastaja ei osannut arvioida merimetson vaikutusta omaan kalastuselinkeinoonsa. Epävarmimpia olivat Perämerellä ja Merenkurkussa kalastaneet (kuva 1). Vaikka merimetso saattoi heikentää heidän kalastuksensa kannattavuutta saalistamalla taloudellisesti tärkeitä kalakantoja, asiasta ei kuitenkaan oltu täysin varmoja.

Joka neljäs kalastaja ei pitänyt merimetsoa omalla kohdallaan lainkaan haitallisena. Monet totesivat, että heidän pyyntialueensa ovat sisälähdessä, jossa merimetsoja ei liiemmin esiinny. Jotkut perustelivat merimetso-ongelmien puuttumista oman kalastuksensa vähäisyydellä.

Kaikille haastatelluille esitettiin kysymys: ”Onko merimetsosta yksinomaan haittaa?”. Valtaosa ammattikunnasta (69 %) näki merimetsossa yksinomaan kielteisiä ominaisuuksia. Heidän mielestään merimetsot eivät yksistään haittaa ammattikalastusta, vaan myös tuhoavat ulosteillaan pesimäluotojen kasvillisuutta, heikentävät saaristolinnustoa ja aiheuttavat kolonisaarten lähistöllä hajuhaittoja. Merimetsojen ulosteillaan valkoiseksi värjäämä saaristomaisema koettiin epämiellyttävänä. Monet kalastajat mainitsivat saariston virkistysarvon heikentyneen merimetsokantojen voimistumisen myötä. Erityisesti saaristomatkaileua harjoittava kalastaja halusi korostaa tätä ongelmaa. Vajaa kolmannes (31 %) ammattikunnasta ei osannut ottaa kysymykseen kantaa. Yksi haastateltu kalastaja mainitsi merimetsossa selkeästi myönteisen ominaisuuden: komean ulkonäön.

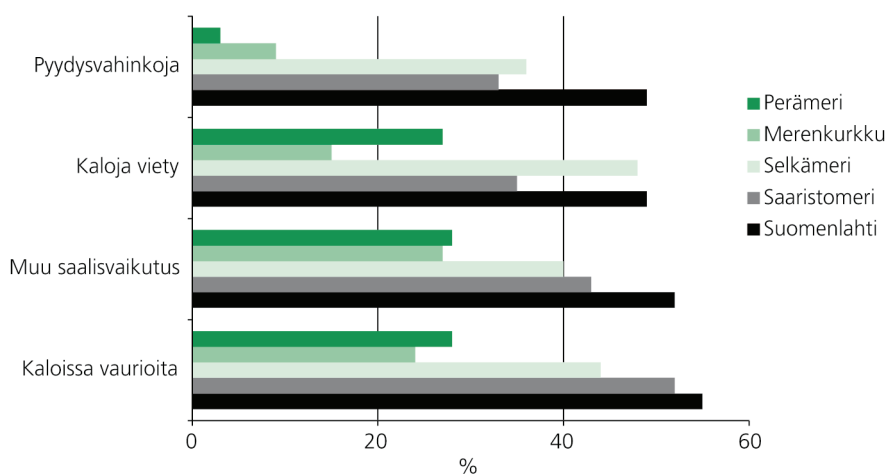
Kuva 1. Kalastajien näkemykset siitä, missä määrin merimetsot vaikeuttavat kalastuselinkeinon harjoittamisedellytyksiä ja jatkuvuutta.

4. Saaliin vähentymistä, pyydys- ja kalavaurioita

Merimetsojen aiheuttamien ongelmien kartoittamiseksi kalastajilta kysyttiin, ovatko merimetso- vahingoittaneet heidän pyydyksiään. Lähes joka neljäs (23 %) merialueen rannikkokalasta- ja arveli merimetsojen aiheuttaneen pyydysvahinkoja. Noin puolet Suomenlahden kalastajista oli tätä mieltä. Perämerellä ja Merenkurkussa koettiin ongelmia harvoin (kuva 2).

Merimetso-ahinkoja aiheuttivat pyydysvahinkoja erityisesti kaikkein ohutlankaisimmilla monofi- liverkoilla kalastaville. Verkot rikkoontuivat merimetson sukeltaessa verkon läpi tai repäistes- sä kaloja pyydyksestä. Jotkut totesivat, että merimetson ja hylkeen aiheuttamia pyydysvahin- koja ei aina voinut erottaa toisistaan. Yleensä hylje teki verkkoihin merimetsoa huomattavasti isompia reikiä. Kalastajien mukaan merimetso saattoi katkoa myös ohuthavaksisten rysien lankoja. Kalastajat päätyivät käsitykseensä reikien aiheuttajasta vertailemalla merimetso- ja hyljehavaintojaan sekä pyydysten rikkoontumista.

Joka kolmas (34 %) kalastaja arveli merimetson vieneen pyydyksestä kalaa. Saalismene- tyksiä esiintyi eniten Suomenlahdella ja Selkämerellä (kuva 2). Useimmiten kalastajat mainit- sivat merimetson irrottaneen kalaa siika- ja ahvenverkoista. Myös jotkut silakkaverkoilla ka- lastaneet mainitsivat merimetson aiheuttamista saalismenetyksistä, joskin niiden taloudellista merkitystä pidettiin vähäisenä. Merimetson kerrottiin saalistaneen kalaa myös lohi- ja siika- rysistä. Kalastajat olivat panneet merkille, että merimetso-ahinkoja saattavat johdina- verkon ja ry- sän taitteessa pyydystää kaloja. Toisinaan merimetso-ahinkoja saattoivat uida rysän perään, jonne ne hukkuivat. Avoperäisillä silakka- tai muikkupauneteilla kalastaneet kertoivat saaliin joukossa olleen ajoittain runsaasti pätettyjä kaloja merimetsojen ruokailun jäljiltä.

Kuva 2. Niiden kalastajien osuus, jotka ovat ilmoittaneet merimetson aiheuttamia vahinkoja tai menetyksiä: pyydysvahingot, kalojen vieminen pyydyksistä, muut vaikutukset saaliisiin tai niiden myyntikelpoisuuteen ja havaitut vauriot saaliskaloissa.

Kalastajat ottivat kantaa myös siihen, ovatko merimetsot vaikuttaneet saaliisiin tai niiden myyntikelpoisuuteen muulla tavoin? Yli kolmannes kalastajista (36 %) katsoi, että saaliin arvo oli alentunut merimetson aiheuttamien saalisvaurioiden vuoksi. Saalisvaurioilla tarkoitetaan myyntikokoisissa kaloissa, esimerkiksi siiioissa ja kuhissa, havaittuja jälkiä, joita kalastajat kuvailivat: ”iso rokama selässä”, ”kalan niskassa pistojälkiä”, ”kylkiraapasuja”, ”reikiä kyljissä” ja ”maha auki, suolet ulkona”. Jotkut arvelivat merimetson myös karkottaneen saaliskaloja pyydyksiltä ja pyyntipaikoilta. Kysymyksen tarkoittamia taloudellisia menetyksiä koettiin yleisimmin Suomenlahdella (kuva 2).

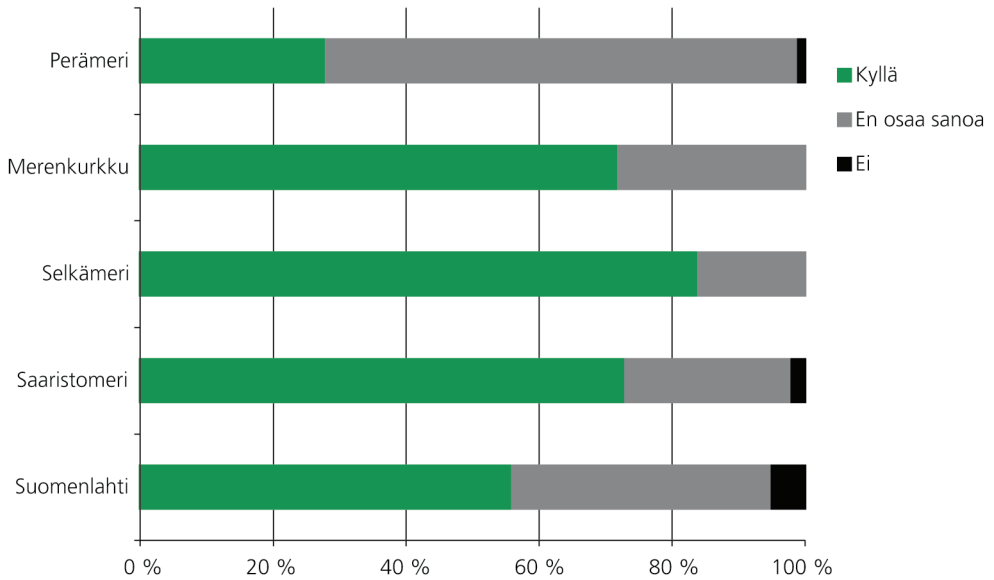
Kysymyksellä: ”Oletteko havainnut saaliskaloissa merimetson aiheuttamia vaurioita?”, pyrittiin kartoittamaan vaurioituneiden kalojen yleisyyttä. Yli kolmannes (38 %) rannikkokalastajista oli havainnut merimetson aiheuttamia vaurioita. Suomenlahden ja Saaristomeren kalastajista reilu puolet oli tehnyt näitä havaintoja (kuva 2). Valtaosa kalastajista kertoi erottavansa merimetsojen aiheuttamat kalavauriot hylkeiden aiheuttamista jäljistä, jotka olivat myös hyvin yleisiä. Kalastajat uskoivat tunnistavansa myös kaloissa toisinaan havaitut lokkien aiheuttamat vauriot. Isokoskelo, haahka ja kuikka mainittiin myös kalavaurioiden aiheuttajina.

Kalastajien kokemat haitat, kuten saaliin vähentymiset sekä pyydys- ja kalavauriot, olivat sitä tavanomaisempia mitä lähempänä merimetsoyhdyskuntaa heidän pyyntialueensa oli. Kalastajista, joiden pyyntialueita oli alle 10 kilometrin etäisyydellä koloniasta, haittaa kärsineitä oli 78 %. Sen sijaan vähintään 25 kilometrin matkan päässä yhdyskunnasta kalastaneista vain 25 % piti merimetsoa ongelmallisena.

5. Useimmat ammattikalastajat: merimetsot vaikuttaa kalakantoihin

Yli puolet (57 %) rannikkomme ammattikalastajista oli muuttanut kalastustaan kolmen viikoksi kuluneen vuoden aikana. Kolmannes mainitsi syyksi saaliin vähenemisen. Kalastajat panivat merkille etenkin ahven-, kuha- ja siikakantojen hupenemisen totutuilla pyyntipaikoilla. Monin paikoin myös särkikantojen kerrottiin selvästi vähentyneen. Suurin osa (59 %) kalastajista oli vakuuttunut, että merimetsot ovat ainakin osatekijä monen taloudellisesti tärkeän kalakannan pienentymiseen. Tämä kannanotto oli yleisin Selkämeren kalastajien keskuudessa (kuva 3). Myös hylkeen osallisuus tähän kehitykseen nousi haastatteluissa vahvasti esille.

Kalastajat ovat huomanneet merimetsojen ravinnonhaussa haravoivan matalia lahden pohjukoita, joissa on tärkeitä kalojen lisääntymisalueita. Haastatellut totesivat, että merimetsot nakertaa kalastusammattin tulevaisuutta syömällä kalanpoikasia. Kalastajat olivat havainneet myös merimetsojen oksentavan veden pinnalle pakolennolle lähtiessään jopa puolikiloisia siikoja, ahvenia ja kuhia. Vastaavanlaisesta saalislajivalikoimasta teki havaintoja yksi Suomenlahdella kalastanut, joka tutki pyydyksistä saamiensa merimetsojen mahalaukkujen sisällöt.

Kuva 3. Kalastajien käsitys siitä, onko merimetsojen määrän yleinen kasvu vaikuttanut kalakantoihin.

Yksi haastateltu ilmoitti havainneensa merimetsojen saalistaneen siianpoikasia välittömästi istutusten jälkeen. Joidenkin kalastajien mukaan istutusta rahoittavat tahot ovat panneet tämän ongelman merkille, minkä vuoksi istutusinto on lopahtanut. Haastatteluissa ehdotettiin, että kalanistutuspaikkaa valittaessa kannattaisi kuulla ammattikalastajia, koska heillä on tietoa paikoista, joissa merimetso on harvalukuisempi.

Kaksi viidestä rannikkokalastajasta ei osannut ottaa kantaa merimetson kalakantavaikutuksiin. Valtaosa (71 %) Perämeren kalastajista ei ollut täysin vakuuttunut merimetson osuudesta kalastossa tapahtuneisiin muutoksiin. Monet kuitenkin totesivat, että jos merimetso kannat voimistuvat nykytahtiin, vaikutukset kalastossa alkavat näkyä myös heidän pyyntivesillään. Vain yksittäiset kalastajat katsoivat, että merimetsot eivät vaikuta kalakantoihin. Heidän pyyntivesillään merimetso oli yleensä harvinainen vieras.

6. Merimetso teettänyt lisätöitä

Haittaa kokeneilta kalastajilta kysyttiin merimetson vaikutuksista kalastuksen ajoittumiseen, pyyntitapoihin, pyyntialueisiin ja työmäärään. Koko maamme ammattikunnasta 11 % katsoi merimetson vaikuttavan oman kalastuksensa ajoittumiseen. Kalastusta on jouduttu vähentämään ajankohtina, jolloin suuret merimetsoparvet liikkuvat pyyntivesillä. Monet mainitsivat vähentäneensä syyspyyntiä, koska silloin merimetson aiheuttamat ongelmat olivat erityisen

pahoja. Syyspyynnin vähentämisestä mainitsivat kuhan, siian ja silakan verkkokalastajat sekä yksi Perämerellä muikkupaunetilla kalastanut.

Kalastajista 11 % kertoi vaihtaneensa pyyntitapaa merimetsan aiheuttamien ongelmien takia. Haastatellut kalastajat vähensivät haittoja välttämällä kalastusta pintaveden tuntumassa. Koska merimetsan aiheuttamat ongelmat olivat suurimmat verkkopyynnissä, moni oli siirtynyt rysäpyyntiin. Kaksi haastateltua kalastajaa totesi merimetsan ja hylkeen olleen ainakin osatekijä verkkokalastuksen vaihtumiseen troolipyyntiin.

Merimetsojen aiheuttamien haittojen takia pyyntialueitaan oli vaihtanut 12 % kalastajista. Merimetsojen kerrottiin säilyttäneen kalat pitkäksi aikaa tietyltä lahdelta, minkä takia pyyntipaikka jouduttiin etsimään muualta. Silakan kutualueilla ”mädinsyöjäsiikojen” pyynti saattoi tyrehtyä kokonaan, koska silakan kudun houkuttelemat merimetsot rikkoivat verkkoja ja vahingoittivat saalista. Merimetsojen aiheuttamien ongelmien takia verkkoja vietiin aiempaa syvemmille vesille, mikä lisäsi pyyntikustannuksia. Hylje- ja merimetso-ongelmien takia kalastus on keskittynyt entistä enemmän sisälahtiin, missä tilanahtaus on paikoin aiheuttanut ristiriitoja kalastajien välille.

Noin puolet kalastajista (48 %) katsoi merimetsojen vaikuttavan työmäärään. Pyydysvahingot sekä pyyntitavan ja -alueen vaihtaminen aiheuttivat kalastajille ylimääräistä työtä. Lisätyötä aiheutui myös, kun pahimmin rikkoutuneiden pyydysten tilalle oli hankittava uusia verkkoja, joiden pauloittamiseen kului aikaa. Toisinaan verkkoihin saattoi jäädä merimetsoja, joiden irrottaminen oli työlästä. Toisaalta muutama kalastaja totesi, että merimetsokantojen vahvistuttua he ovat vähentäneet kalastusta ja siten heidän työmääränsä on vähentynyt.

Kalastajien mukaan merimetsot työllistivät varsinkin silloin, kun lintuja oli pyyntialueilla runsaasti. Kaksi viidestä haittaa kokeneesta kalastajasta kertoi pahimpien ongelmien ajoittuneen syyskuukausiin. Yhtä moni kalastaja mainitsi ongelmien ajoittuvan koko avovesiaikaan. Vain joka kymmenes kalastaja katsoi merimetsojen aiheuttamien haittojen olleen pahimpia touko-kesäkuun aikana.

Kalastajilta tiedusteltiin, millä muilla tavoin he ovat lieventäneet merimetsojen kalastukselleen aiheuttamia ongelmia. Neljä joko silakka- tai muikkupaunetilla kalastanutta oli virittänyt suojaverkkoja avoimen perän päälle. Näin on perinteisesti estetty lokkien pääsy saaliskalojen kimppuun. Kalastajien mukaan suojaverkot ovat hillinneet myös merimetsojen aiheuttamia saalistappiota. Yksi haastateltu kalasti avoperäisellä silakkapaunetilla, johon hylkeillä ja merimetsoilla on vapaa pääsy. Tällä tavoin hän pyrki lieventämään hylkeestä ja merimetsosta muulle lähivesien kalastukselle koituvia haittoja.

7. Hylkeestä merimetsoa suuremmat taloudelliset menetykset

Kalastajia pyydettiin arvioimaan merimetsan aiheuttamat taloudelliset menetykset, joihin sisältyvät suorat tappiot ja epäsuorat vaikutukset. Suoriin tappioihin kuuluvat saaliin ja sen

myyntikelpoisuuden vähentyminen sekä pyydysvahingoista koituvat kustannukset. Epäsuoria vaikutuksia ovat esimerkiksi merimetson aiheuttamat lisääntyneet pyyntimatkat ja työmäärät. Koko merialueen ammattikalastajakunnasta 42 % katsoi merimetson aiheuttaneen heille taloudellisia menetyksiä.

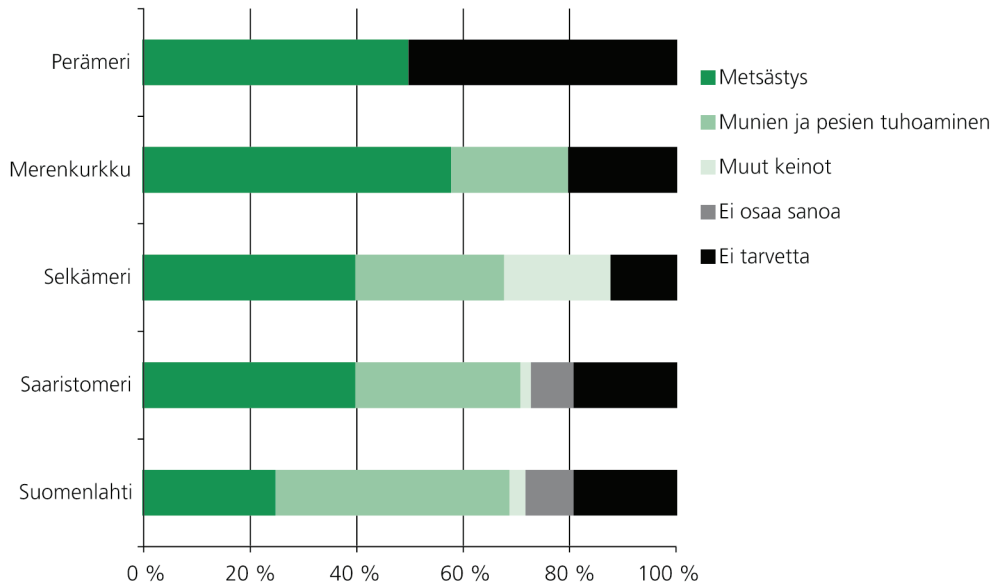
Taloudellisten menetysten tarkempi arviointi koettiin hankalaksi: vain 41 % taloudellisia menetyksiä kokeneista esitti niistä rahallisen arvion. Arviot vaihtelivat 200 € ja 12 500 € välillä. Keskimäärin taloudelliset menetykset olivat 3800 € vuodessa. Tämän perusteella merimetson koko rannikkokalastukselle aiheuttamat taloudellisten menetysten voidaan arvioida olleen noin 0,52 miljoonaa euroa. Arvio koskee vuotta 2008 ja on laajennettu koskemaan ainoastaan niitä kalastajia, jotka osasivat arvioida merimetsojen aiheuttamat taloudelliset vahingot.

Lähes kaikki, joiden elinkeinoa merimetso haittasi, ilmoittivat myös hylkeen olevan ongelma. Sen sijaan esimerkiksi lokit eivät aiheuttaneet mainittavia taloudellisia menetyksiä. Kun verrattiin keskenään merimetson ja hylkeen aiheuttamien haittojen vakavuutta, 83 % kalastajista piti hylkeiden aiheuttamia ongelmia suurempina. Merimetson tapaan hylje aiheutti pyydysten rikkoontumista, saalishävikkiä sekä vahingoitti ja karkotti kaloja. Hyljeongelmien seurauksena monet kalastajat olivat joutuneet vähentämään pyyntikertojaan sekä vaihtamaan pyyntialueitaan ja -kalustoaan. Kalastajien arviot hylkeiden aiheuttamista taloudellisista menetyksistä olivat keskimäärin 11 500 € vuodessa eli selvästi enemmän kuin merimetsojen aiheuttamat talousmenetykset.

8. Merimetson metsästys ja pesien tuhoaminen saivat eniten kannatusta

Kalastajilta tiedusteltiin näkemyksiä tärkeimmistä keinoista merimetsojen aiheuttamien ongelmien lieventämiseksi. Keskimäärin 44 % ammattikunnasta piti yleistä metsästyistä ensisijaisena vaihtoehtona. Suhteellisesti eniten metsästyksen tehoon uskovia oli Merenkurkussa (kuva 4). Rungas viidennes kalastajista piti lintujen munien ja pesien tuhoamista parhaana säätelykeinona. Esitetystä keinovalikoimasta merimetsojen vähentämistä pyydyksiltä (ampumalla), pelottamista haitta-alueilta ja haittakorvauksia kannattivat vain yksittäiset kalastajat. Yli viidesosa ei nähnyt merimetsokantojen säätelylle tarvetta. Tämä näkemys oli yleisin Perämeren kalastajien keskuudessa.

Yleinen toive oli, että merimetsosta tulisi riistalintu, jonka metsästys sallittaisiin loppukesästä lähtien. Jotkut haastatelluista painottivat, että merimetsojen ampuminen soveltuisi hyvin vesilintumetsästyksen yhteyteen. Kannanhoitomenetelmän uskottiin toimivan yhtä onnistuneesti kuin varistenkin kohdalla. Mainittiin myös, että merimetsokantojen harventaminen saattaisi kiinnostaa paikallisten metsästyseurojen ohella laajemminkin koko maamme metsästäjäkuntaa, koska monet riistalinnut ovat vähentyneet sisämaassa. Yleisen metsästyksen katsottiin soveltuvan pesien tuhoamista paremmin kannanhoitomenetelmäksi, koska metsästystä voitaisiin harjoittaa myös niillä rannikonosilla, joilla merimetsoyhdyksuntia ei esiinny. Lisäksi ehdotettiin metsästyksen kiintiöintiä merimetsokantojen mukaan.

Kuva 4. Kalastajien mielipiteet merimetsojen aiheuttamien haittojen tärkeimmästä lieventämiskeinosta.

Osa ammattikunnasta suhtautui metsästyksen toimivuuteen epäillen, koska merimetson pyynnistä innostuvien metsästäjien löytäminen saattaa olla vaikeaa. Merimetsojen arkuus laimentaisi metsästysintoa, koska ampumaetäisyydelle pääseminen on vaikeaa. Varauksin metsästykseseen suhtautuvien mielestä uudet metsästyskohteet eivät erityisemmin kiehdo pyyntimiehiä. Esimerkiksi metsästäjien laimea kiinnostus hylkeiden metsästyksiä kohtaan osoittaa innostuksen puutetta. Ratkaisuksi tarjottiin taloudellisia kannusteita. Merimetson lihalle ja höyhenille toivottiin käyttöä. Jotkut arvelivat, että metsästyksen teho jää vähäiseksi, koska merimetsokannat ovat kasvaneet jo liian runsaiksi. Lisäksi katsottiin, että vapaa metsästyks ei ole edes realistinen vaihtoehto, koska se ei saisi osakseen yleistä hyväksyntää.

Monet kalastajat pitivät merimetsojen ampumista pyydyksiltä tehottomana ongelmien lieventämiskeinona. Menetelmän uskottiin auttavan vain tilapäisesti, koska ammuttujen ja karkotettujen tilalle tulisi uusia merimetsoja. Pyydyksiltä karkottamisen toimivuuteen uskoneet arvelivat, että muutaman yksilön ampuminen pyydykseltä saisi muut linnut paukkupelkoi-seksi.

Etenkin Suomenlahdella kalastaneet kokivat, että yksistään metsästäjällä merimetsokantoja ei voida pitää kurissa. Sen sijaan monet pitivät munien ja pesien tuhoamista mielekkäänä vaihtoehtona. Toisaalta munien ja pesien tuhoamisen arveltiin olevan tehotonta, jos lintu vaihtavat pesimäluotoa tai -aluetta. Tällöin pesien tuhoamisen on oltava vuosittaista, jotta menetelmällä olisi vaikutusta lintukantoihin. Jotkut kalastajat mainitsivat, että menetelmä ei ole realistinen vaihtoehto luonnonsuojelutahojen vastustuksen takia. Yksittäiset kalastajat uskoivat, että merimetsokantoja voitaisiin heikentää viemällä pesimäluodoille minkkejä.

Kalastajat ottivat laimeasti kantaa siihen, mitkä ovat tärkeimmät tahot tai organisaatiot merimetso-ongelman ratkaisussa. Monet haastatelluista kertoivat pohtivansa kysymystä vasta haastattelutilanteessa. Useimmat mainitsivat, että merimetson aiheuttamia ongelmia ratkottaessa avainasemassa ovat hallinnon edustajana maa- ja metsätalousministeriö ja toteuttajina paikalliset metsästysseurat. Jotkut haastatelluista korostivat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitosta tiedontuottajana. Muita kalastajien mainitsemia organisaatioita tai viranomaistahoja olivat Kalatalouden Keskusliiton alueelliset neuvontajärjestöt, riistanhoitopiirit, TE-keskukset, Metsästäjien Keskusjärjestö, EU ja Suomen Ammattikalastajaliitto. Lisäksi mainittiin, että paikallisella tasolla ongelmien käytännön ratkaisijoina voivat ammattikalastajien ohella toimia metsästäjät ja ’lintumiehet’ pesien hävittämisen osalta, sekä kalavedenomistajat ja kalastusseurat. Kolme haastateltua ehdotti alueellisia neuvotteluryhmiä, joihin ammattikalastajien ja viranomaistahojen ohella osallistuisivat muun muassa vapaa-ajankalastajat ja kesäasukkaat.

9. Elinkeinon asemaa kohennetaan yhteistyöllä

Kalastajille annettiin avoimen kysymyksen avulla mahdollisuus kommentoida merimetsoihetta tai yleensä kalastuksen ja ympäristön välistä suhdetta. Monet kokivat omat vaikutusmahdollisuutensa merimetsokysymyksen osalta vähäisenä tyylisiin ”herrat tekee päätöksiä, eikä niille mahda mitään”. Vastattiin myös, että luontoihmiset mustamaalaavat ammattikuntaa ja väittävät kalastajia hylje- ja merimetsovihamielisiksi. Nämä tahot eivät kalastajien mielestä ole liiemmin kiinnostuneita heidän luonnonympäristöstä tekemistään havainnoista. Tutustuminen ammattikalastajan arkipäivään voisi poistaa elinkeinoa kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja, parantaa tiedonkulkua ja vähentää osapuolten välistä vastakkainasettelua.

Kalastajat peräsivät arvokeskustelua elinkeinon asemasta ja hyväksyttävyydestä. He korostivat, että ammattikunnan merkitystä esimerkiksi lähiruuan tuottajana ei ole täysin ymmärretty. Myös vapaa-ajankalastajien näkemykset merimetso- ja hyljekantojen aiheuttamista ongelmista ovat jääneet tiedotusvälineissä taka-alalle. Ammattikalastajien mielestä kalastajaryhmiä yhdistää huoli kalakantojen vähenemisestä ja verkkokalastuksen vaikeutumisesta. Niinpä monet haastatellut ehdottivat ammattikalastajien ja vapaa-ajantoimijoiden keskinäisen vuorovaikutuksen lisäämistä, jopa yhteistä järjestäytymistä.

Hylkeen ja merimetson aiheuttamien kasvaneiden ongelmien vuoksi kalastajien on ollut yhä vaikeampi saavuttaa kalastustukiin, korvauksiin ja pyyntioikeuksiin riittäviä kalastustulosisuoksia. Koko elämänuransa pelkästään kalastuksesta elantonsa hankkineetkin olivat joutuneet nöyrytymään. ”Miten voi olla tuloja kun merimetsa ja hylje vievät kaiken”. Kalastajat, jotka eivät saavuttaneet hyljehaitoista suoritettavaan korvaukseen oikeuttavaa tulorajaa, kokivat asemansa epäoikeudenmukaisena: ”Ne, jotka kärsivät haitoista eniten, jäävät ilman korvauksia”. Hylkeiden ja merimetsojen aiheuttamien tulojen alenemisesta johtuen jotkut haastatelluista ehdottivat, että vähintään 30 % kalastustuloa ansanneiden ohella myös sivutoimisemmille kalastajille tulisi taata oikeus esimerkiksi rysä- ja paunettilupiin valtion yleisvesillä.

Kiitokset

Haluamme kiittää kaikkia haastatteluihin osallistuneita ammattikalastajia ja muita hankkeessa mukana olleita. Olli Norrdahl Rymättylän kalantutkimusasemalta teki merkittävän osan haastatteluista. Hankkeen ja haastattelukysymysten suunnittelussa saimme arvokkaita kommentteja Timo Asantilta Suomen ympäristökeskuksesta sekä Kim Jordakselta Suomen Ammattikalastajaliitosta.

Viitteet

RKTL 2008. Ammattikalastus merellä 2007. *Riista- ja kalatalous – Tilastoja 3/2008*. 62 s.

Suomen ympäristökeskus 2009. Merimetson pesimäkanta kasvoi neljänneksen edellisvuodesta.

Tiedote 28.7.2009.

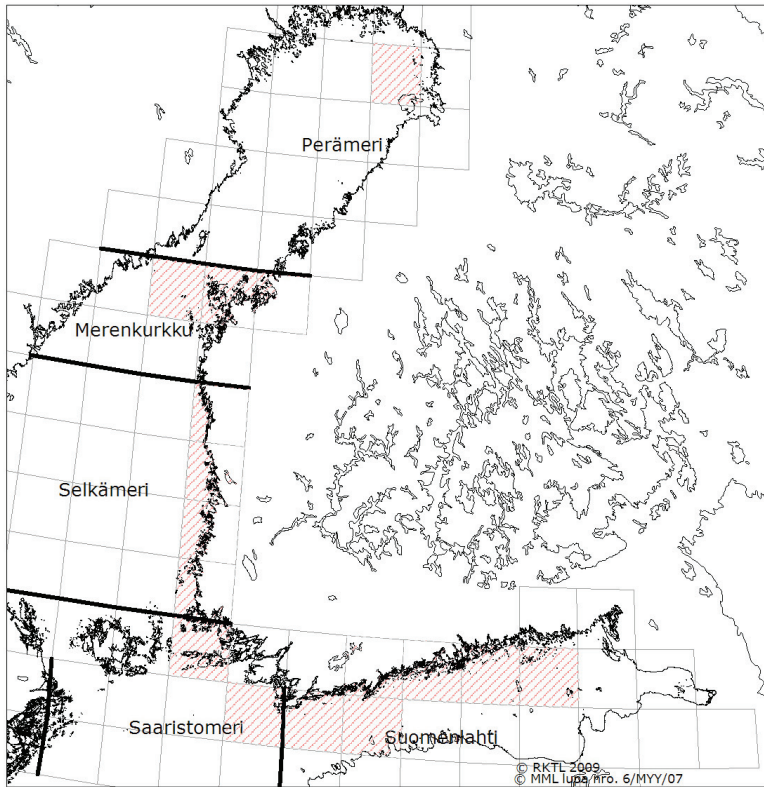
Valtioneuvosto 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma. 19.4.2007.

<http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/fi.jsp>

Ympäristöministeriö 2005: Merimetson kannanhoitosuunnitelma. *Ympäristöministeriön moniste 161*. 40 s.

Liite 1.

Käytetty merialuejako ja kansainvälisen merentutkimusneuvoston pyyntiruutujako. Värillä merkityissä pyyntiruuduissa oli vähintään yksi Suomen merialueella pesivä merimetsokolonia vuonna 2008.

JULKAISIJA

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Viikinkaari 4

PL 2

00791 Helsinki

Puh. 0205 7511, faksi 0205 751 201

www.rktl.fi